

Ярич В.П.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ПРО НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ У КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ В 1940–1950-Х РР.

Мета дослідження – проаналізувати еволюцію історичної пам'яті про національно-визвольний рух у Кам'янець-Подільській області середини 1940 – першої половини 1950-х рр. від здобуття Україною незалежності та до сьогодення. Схарактеризувати деструктивні шляхи Росії та підтримуванні нею українські політичні сили з наві'язування власної «історичної правди» й розкрити місце національної пам'яті про визвольні змагання у повосенне десятиліття як ключового елементу державної безпеки України.

Методологія дослідження побудована на принципах історизму, об'єктивності, всебічності, цілісності, системності, та методів аналізу і синтезу, історико-генетичного, історико-порівняльного, історико-типологічного, проблемно-хронологічного. Наукова новизна розвідки полягає у висвітленні зв'язку історичної пам'яті з суспільно-політичним розвитком України та вектору зовнішньої інтеграції. Автор показує конкретний розвиток та утвердження історичної пам'яті на основі прикладів та схарактеризовано історичне значення національно-визвольних змагань на території Кам'янець-Подільської області.

Висновки. Зі здобуттям Україною державної незалежності набули ще більшої актуальності трактування вітчизняного історичного минулого, відкриття архівів і засудження злочинів тоталітарного минулого, оцінки учасників національно-визвольної війни та будівництво політики національної пам'яті, а відтак формування пантеону героїв й антигероїв. Завдяки ухваленню Верховною Радою України законодавства зі спрощеного доступу до документів і матеріалів тоталітарного режиму в архівах Служби безпеки України, опублікуванню численних джерел і підготовці низки ґрунтовних наукових досліджень з історії національно-визвольної боротьби України ХХ ст. в суспільно-політичному просторі як і на державному, так і на регіональному рівнях істотних змін зазнало її розуміння та посилюються національні позиції історичної пам'яті. На формування загальноукраїнської моделі пам'яті значний вплив справляють регіональні особливості. Свідченням цього є конкретні кроки з відтворення національної пам'яті зроблено і в Хмельницькій області.

Ключові слова: історична пам'ять, ОУН, УПА, молодіжні організації, наукові дослідження, УІНП, російсько-українська війна, Хмельницька область.

Постановка проблеми. Зі здобуттям Україною незалежності у 1991 р. перед молодого державою постало ряд питань облаштування внутрішньо-політичного середовища, так і вектору зовнішньої політики. Адже від радянської окупації Україна отримала і розрізнену політику пам'яті, на яку не було відповіді та яка стала яблуком суспільно-політичного розбрату. Питання вибору вектору розвитку було складним, оскільки суспільство мало низку проблем з історичною пам'яттю та її потужною регіональною і родинною специфікою, що впливало на запити народу. Ці елементи вийшли за межі наукового та суспільно-політичного поля й стали предметом електорату політичних еліт. Що тільки посилювало регіональність та загострювало проблему єдиної національної пам'яті а також залишало хаотичними відповіді

трактування ХХ ст. Події 1991–2022 рр. драматично розвивалися навколо питання діяльності ОУН та УПА, а підігрівання з боку політичних еліт лише загострювало цю тему, яке, безумовно, еволюціонувало та трансформувалося в часи зміни президентської влади та ставало основним питанням у інформаційних війнах та ворожій пропаганді. Ситуація чітко почала розставляти все на свої місця з 2014 р. коли поряд з європейським вектором розвитку був прийнятий пакет законів про декомунізацію [16] та з часом зрівняння учасників ОУН до учасників бойових дій [17], що відбувалося паралельно із науковим та суспільним здвигом у дослідження регіонів УПА, що ламало радянський/російський фейк про локальний характер руху

Визвольний український рух на Поділлі середини ХХ ст., продовжив процес національно-демократичної революції 1917–1921 рр. та повстанського руху 1920–1930-х рр., зайнявши своє місце у системі українського опору тоталітаризму у ХХ ст. Ще у ході самої боротьби радянська влада запустила фейк про регіональність руху українських націоналістів обмеживши його територією Західної України та замовчуванням про масштаби на території центральних, південних та східних областей України всіляко дискредитуючи український резистанс. Результатом згаданих елементів інформаційної війни стали неоднозначне ставлення діяльності Організації українських націоналістів після проголошення незалежності України, що підвищувало актуальність розв'язання цього проблемного питання в суспільно-політичному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Нами опрацьовано численні документи і матеріали, виявлені в фондах архіву управління Служби безпеки України Хмельницької області, де зберігається 116 архівно-кримінальних і 24 оперативно-розшукових справ і 22 справи документів секретного діловодства УНКВС-УНКДБ [1, с. 5]. Проаналізовано значний масив фактичного матеріалу в ГДА СБУ та опублікованому 3 томі серії «Український здвиг» [21].

На базі цих та інших документів уже написано ряд наукових праць як із теми національно визвольного руху на території Кам'янець-Подільської області так із рефлексій стосовно історичної пам'яті ОУН і УПА. Певну частину наукового доробку з проблематики вніс і автор статті [22–24]. Питанням історичної пам'яті оунівців на території області першим виявив зацікавлення В. Горбатюк [5], значний внесок в історіографію проблеми зробив ветеран УПА М. Буртняк [2]. Варто відзначити також інтелектуалів проблематики національної пам'яті [3].

Постановка завдання. Такий масштаб проблеми спонукає до детальнішого дослідження та висвітлення процесу еволюції історичної пам'яті в Україні в цілому та у Подільському регіоні, який в часи національно-визвольного руху ХХ ст. вважався східним та всіляко замовчувався радянською владою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинний конфлікт між Україною та Росією притримує той факт, що в багатьох аспектах все ще йдеться про тяглий зв'язок із радянською добою, коли ці три республіки утворювали слов'янське ядро Радянського Союзу, а пам'ять про Велику

Вітчизняну війну слугувала важливим чинником формування пізньорадянської ідентичності. Йдеться, звісно, про Україну (за винятком її західних регіонів), Білорусь і західні регіони Росії. Тут колективний досвід Другої світової війни найтісніше кореспондував з офіційним радянським нарративом про Велику вітчизняну війну й через це був широко сприйнятим місцевим населенням цих країн та успішно використаний пострадянськими елітами. Разом з тим, ми перебуваємо зараз у моменті, коли нові національні міфи про Другу світову починають драматично розходитись [3]. Таку слушну думку висловили науковці Т. Журженко, С. Льюїс, Д. Федор у своїй книзі війна та пам'ять у росії, Україні і білорусі, що спонукає нас зробити екскурс у 1991 рік, та проаналізувати стан ідеологічної спадщини, яку отримала Україна після радянської окупації.

В той час, коли більшість країн, які пізнали «радість комуністичного правління» після падіння урядів у 90-х рр. перелаштовувалися з комуністичного на демократичні способи правління розпочали детальний аналіз пройденого часу та формувати відповідні інституції національної пам'яті [8]. Україна не рішуче підійшла до вирішення такого питання. Особливо варто наддати належне польському законодавству. У діяльність Instytutu Pamięci Narodowej входить апарат з прокурорськими співробітникам (їх у штаті понад 70, не рахуючи допоміжного персоналу). Головне завдання, на якому концентрувалися зусилля професіоналів, – підготовка матеріалів для проведення люстрацій. Колишній директор Польського інституту національної пам'яті іменував установу «локомотивом широкої люстрації». Судячи з оприлюдненої інформації, робота в цьому напрямку близька до завершення [20, с.7; 25; 8, с.152].

Гальмування української влади 90-х політики національної пам'яті можна пояснити декількома факторами. По-перше біля керма влади стояли колишні партійні діячі, які з пересторогою дивилися на згадані процеси. По-друге, в Україні мала місце складний симбіоз проблем що створювали невизначеність політичного курсу. Українські історики Д. Веденєєв та О. Лисенко наводять такі проблемна тези українського суспільно-політичного простору після періоду радянської окупації:

- живучість стереотипів, що з'явилася у гострому протистоянні двох суспільних систем за часів «холодної війни»;

- ідейно-політичне розшарування українського народу, що перешкоджає формуванню громадянського суспільства;

– протистояння навколо визначення шляхів майбутнього розвитку України, її міжнародної орієнтації, що, до того ж, ускладнюється цілеспрямованими зовнішніми впливами;

– наявність регіональної історичної пам'яті та суттєвих соціокультурних відмінностей між різними історичними землями України, які заклалися задовго до 1917 року;

– ерозія духовно-культурного поля, раціональності самого мислення народу внаслідок ураження свідомості маніпулятивними інформаційними технологіями, яке відбувається з часу «перебудови»;

– відсутність зрозумілої та прийнятної для більшості народу державної ідеології консолідації, незавершеність процесу формування української політичної нації [14, с. 110].

По-третє, в суспільстві був присутній потужний наратив про створений в радянські часи міф про «велику вітчизняну війну» та «трьох стовпів» цієї перемоги у вигляді російського, українського та білоруського народів, що символізувало їхню єдність. Оскільки ця теза є однією з тем російської пропаганди, девізом інформаційної війни та приводом до початку війни Росії проти України є сенс детального аналізу цього міфу.

Влучне визначення цієї тези дав професор Університету Вікторії (Канада) С. Єкельчик, підкресливши, що міф про Велику вітчизняну війну заклав культурні підвалини не лише для «нової історичної спільноти радянських людей» у широкому розумінні, але й для її специфічної підоснови – трьох слов'янських республік, які склали етнічно-культурне ядро СРСР. Міф про «спільну перемогу» відіграв особливу роль у відносинах Москви, Києва та Мінська, відповідаючи базовій російській парадигмі східнослов'янської єдності й «братерства» [28]. Така теза мала бути домігантою у історичній пам'яті та перекреслити інші трагічні сторінки радянської історії як репресії, голодомор, ГУЛАГ чи національно-визвольний рух опору.

Хоч Україна, росія і білорусь і поділяли основні символи та історії, пов'язані з радянським міфом Великої Вітчизняної війни, пострадянські версії цього міфу в кожній із трьох країн суттєво розбігаються. У Росії міф «великої вітчизняної війни» інтегрувався в нове офіційне бачення російської ідентичності, державного патріотизму і військової слави, натомість в Україні «поділена культура пам'яті» стала на заваді формування національною елітою консенсусного погляду на Другу світову війну. В Білорусі, де збережений О. Лука-

шенком радянський воєнний міф був навіть важливішим, ніж у Росії, традиційний радянський наратив дедалі частіше знаходить спротив серед опозиційних інтелектуалів, практично не представлених у контрольованому державою публічному просторі. Водночас останнім часом спостерігається невпинна боротьба за «привласнення» Перемоги. Добре відомо, як у 2010 р. В. Путін ствердив, що Росія виграла б війну «навіть без України». І в Україні, і в Білорусі історія про «спільну перемогу» і «спільну жертву» була присвоєна проросійськими політичними силами [3].

Сильний емоційний зв'язок між індивідуальними/родинними та колективними спогадами про війну означає, що міф «великої вітчизняної війни» все ще відповідає критеріям, що їх сформулював Стівен Коткін у своєму дослідженні радянської ідеології та пропаганди. Автор вказує, що пропаганду неможливо просто насадити згори. Щоб пропаганда була ефективною, пише дослідник, вона «мусить подавати таку історію, яку люди готові на певному рівні прийняти; історію, яка вміє захопити увагу і яку можна переповідати по-своєму» [26]. І міф про війну досі успішний у цьому. Якщо дивитися в ретроспективі, після кримських подій, він все ще залишається найсильнішим маркером ідентичності т.зв. «русского мира» – в широкому значенні східнослов'янської чи православної цивілізації. Як продемонструвала «російська весна» 2014 р., навіть через чверть століття після розвалу Радянського Союзу культурна й ідеологічна відданість міфу Великої Вітчизняної війни перебиває політичну вірність новим національним державам [3].

В Україні про право тлумачити історичні та геополітичні наслідки Другої світової відкрито сперечаються супротивні політичні сили. На думку дослідників це пов'язано з «постколоніальним» пошуком національної ідентичності і проблемою геополітичного вибору між Росією і Заходом. Якщо за десять років президентства Л. Кучми (1994–2005) офіційно про Другу світову говорили як про «велику вітчизняну війну українського народу», відтак наділяючи радянський наратив національною ознакою, то за В. Ющенка (2005–2010) в офіційному дискурсі українська нація стала вважатися жертвою двох тоталітарних режимів [3]. «новий офіційний історичний наратив представляв війну не стільки славною подією, скільки жахливою трагедією, якої зазнав український народ за відсутності національної держави». За В. Януковича цей підхід знову було маргіналізовано і деякі зі старих радянських сим-

волів (напр., радянський прапор як Стяг Перемоги) були знову офіційно запроваджені, що спровокувало жорсткі конфлікти [3].

Як вже вказували деякі науковці, ці меморіальні війни підготували ґрунт для збройного конфлікту на Донбасі: «війна на Сході України офіційно почалася у квітні 2014 року. Війна у головах людей, що зараз здається інтегральною (і природною) частиною триваючого військово-громадянського конфлікту, розпочалася набагато раніше, – коли минуле стало важливою частиною сьогодення». Говорячи про роль політики, пов'язаної з ідентичністю в чинній українській кризі [3], показує, як поділена політична еліта України відкрила скриню Пандори меморіальної політики, використовуючи її задля масової мобілізації виборців, і як Росія скористалася з «війни ідентичностей» у своїх зусиллях послабити Україну і запобігти її переорієнтації на Захід.

На відміну від Росії, в Україні культивування альтернативних поглядів про місце національно-визвольного руху в Другій світовій війні та повоєнні роки слугувало поглибленню політичного конфлікту, який донедавна розколював суспільство. Воду на млин історичної пам'яті систематично та цілеспрямовано лили російські ЗМІ, демонізуючи демократичні сили в Україні як «неонацистів», котрі мають намір затерти історичну пам'ять про Радянську перемогу. Це звинувачення досі відлунює в війнах пам'яті на пострадянському просторі.

В 2015 р. підготовлені Інститутом національної пам'яті чотири законопроекти про політику пам'яті в Україні схвалив український парламент [16]. У післямайданній Україні з'явився новий консенсус щодо Другої світової війни – що тепер трактується радше як трагічний, а не героїчний час для національної історії, а формула «великої вітчизняної війни» нарешті зникла з українських музеїв і підручників.

У 2021 р. завдяки співпраці Центру досліджень визвольного руху, видання Texty.org.ua й О. Оксимця та за підтримки Українського культурного фонду світ побачив чудовий проект – «інтерактивна мапа ОУН та УПА». Дослідники Центру вивчили сотні джерел та архівних документів, завдяки чому створити базу даних про міста, містечка, райони і села від Лемківщини й Холмщини до Криму та Донеччини, де діяло підпілля ОУН (бандерівців). Результати студій нанесли на інтерактивну мапу з інформаційними довідками про генезу підпілля в областях України за часів нацистської окупації. Відтак мешканці

всіх куточків України отримали можливість дізнатися про Другі визвольні змагання і переконатися, що вони відбувалися не виключно Галичині й Волині, а у центральних, південних і східних регіонах України. Розроблена мапа і база даних руйнує стереотипи про визвольний рух під проводом ОУН виключно на теренах Західної України, адже своєю головною метою вона проголошувала об'єднання всіх українських земель у складі єдиної Української Соборної Самостійної Держави. Інтерактивна мапа демонструє втілення цієї мети на початку 1940-х рр [15]. Сподіваємося, що з часом інтерактивна карта буде наповнена відомостями про осередки націоналістичного руху у післявоєнний час серед яких своє місце займуть Подільські молодіжні організації.

Український історик В. В'ятрович зазначає, щоб «правильно оцінити значення боротьби українських націоналістів як в історії України так і у світовій історії, варто ретельніше придивитися до завдань, які вони ставили перед собою, та результатів їхньої боротьби». У одній зі статей дослідник дає таку відповідь: «... мабуть, такі найважливішим завданням, яке ставив перед собою визвольний рух, була зміна свідомості українців, їхнє моральне та духовне виховання, яке мало підготувати суспільство до національної революції» [4, с. 129].

Після загибелі керівника УПА Р. Шухевича (Тур) 5.03.1950 р. відбувається спад національно-визвольного руху. Наприклад на території Кам'янець-Подільської області (теперішня Хмельницька – Авт.), яка вважалася містком у центральну Україну загони повстанців та їхніх симпатиків до 1952 р. були ліквідовані силами радянської силової системи. Більшу частину його учасників було фізично знищено у ході оперативних операцій, іншу ж заарештовано. В числі останніх опинилися члени Женишко-вельської молодіжної групи українських націоналістів. Керівник організації В. Мельник «Орлич» загинув під час бою з енкаведистами у липні 1951 р. на Київщині [22, с. 131; 24, с. 230]. У вересні 1951 р. в Кам'янці-Подільському арештовано І. Качуринця, якому представили фотографію вже вбитого Мельника. А. Сухий у застінках енкаведистів опинився прямо з бердичівської полкової школи. Така ж доля спіткала старшого сержанта Новоград-Волинського артилерійського полку А. Андрійчука. В Хотинському педагогічному технікумі заарештували сестру В. Мельника – Галину, звинувативши у передачі грипсів між братом, який перебував у підпіллі, та іншими

учасниками групи. Суд відбувся 27 січня 1952 р. Галині винесли найменший вирок порівняно з іншими учасниками групи: Анатолієм Сухим, Анатолієм Андрійчуком, Іваном Качуринцем, Онисією й Іваном Сухими (батьками Анатолія) і Анастасією Щегельською. Галині присудили 10 років виправно-трудова таборів. Інших учасників засудили на 25 років виправно-трудова таборів, по 3 роки заслання і по 5 років позбавлення громадянських прав [5, с. 256; 24, с. 232]. Олександр Кравчуку, старшому сержанту будівельного батальйону, був винесений ідентичний вирок – 25 років, проте на будівництві ГУЛАГу [5, с. 335].

У 1956 р. виїзна комісія Президії Верховної Ради СРСР з перегляду справ ув'язнених звільнила В. Паюка, А. Андрійчука та А. Сухого, після чого останні повернулися додому, щоб почати вже новий етап свого життя. Після смерті В. Мельника, А. Андрійчук, А. Сухий і В. Паюк ще спілкувалися між собою. В часи незалежної України А. Андрійчук, І. Качуринець, А. Сухий від 7.04.1992 р. були реабілітовані прокуратурою Хмельницької області. О. Кравчук реабілітований 20.02.1995 р., а А. Сосна – 30.12.1994 р. [19, с. 503]. Дослідження боротьби українських націоналістів на території Кам'янець-Подільської області успішно руйнує згадані радянські міфи та зміцнює проукраїнські позиції. В науковому просторі уже присутні ряд серйозних робіт, проте варто віддати належне директору Хмельницького обласного літературного музею В. Горбатьоку за його ґрунтовну роботу по відновленню історичної пам'яті на території області [4; 11]. Для своїх книг письменник провів вагомую роботу з усної та меморіальної історії. Дослідницьку естафету підхопили активісти з проекту «Хаші», які підготували відеоматеріал останнього бою підпільників на території Кам'янець-Подільської обл. [12].

Варто зазначити, що вшанування пам'яті героїв ОУН та УПА має місце на рівні обласних рад. Так за підтримки Хмельницької обласної державної адміністрації відбулося

відкриття пам'ятного знаку в честь героїчного бою борців за незалежність України 24 жовтня 2021 р. в с. Майдан-Олександрівський Віньковецької ОТГ Хмельницької обл. Саме там у 1951 р. в нерівному бою з підрозділами НКВС загинули керівник Віньковецького Надрайонного проводу ОУН В. Николин і підпільник М. Гандзюк. Очевидно, це був останній бій повстанців на Хмельниччині, хоча націоналістичне підпілля продовжувалося ще кілька років. Такі заходи є важливими в рамках перформативної пам'яті [13]. Як справедливо пише Д. Вінтер «Пам'ять, передана у подіях (або перформативна пам'ять), є осердям колективної пам'яті» [27]. Так замість пам'ятників лєніну в Україні створюють пам'ятники героям національно-визвольного руху (рис. 1).

Українська держава докладає зусиль до справедливої оцінки історії національно-визвольного руху. Суспільно-політичне значення цих заходів обумовлено необхідністю усунення конфронтаційних моментів у масовій свідомості як однієї з передумов формування консолідованої української політичної нації. Звернення до перформативної пам'яті поглиблює розуміння механізмів колективної мобілізації в часи політичної кризи. Підштовхує українців до усвідомлення нинішньої

Рис. 1. Пам'ятний знак борцям національно-визвольного руху в с. Майдан-Олександрівський Віньковецької ОТГ, Хмельницької обл.

війни як незавершеної боротьби періоду Другої світової війни та повоєнного десятиліття і ще більше мотивує до захисту своєї держави зі зброєю в руках. Проводячи пряму паралель до того що це інформаційний та психологічний фронт боротьби.

Висновки. Весь період національно-визвольного руху 1940–1950-х рр. радянська та російська історіографія та пропаганда таврує як бандерівців. Ці події стали актуальними і після проголошення Україною незалежності та у рамках гібридної війни російської федерації, якими вони вважали усіх, хто відстоює проукраїнські державні позиції. З огляду на початок війни у 2014 р., слід побачити, що вектор географії топоніму бандерівець

розширюється із Західної України на всі інші регіони України в рамках українізації суспільно-політичного, культурного та медійного простору. І вже в процесі підготовки до другого етапу російського вторгнення топоніми бандерівців присутні і в Харківській, Дніпропетровській, Одеській та навіть у Луганській і Донецьких областях, та столиці України м. Києві. З вище зазначеного можна зробити висновок, що топонім бандерівець є фактором української ідентичності, дефініція якого це свідомо людина, яка стоїть на засадах української соборності та відстоюванні її незалежності, дотриманні правових законів та шануванні історії України.

Список літератури:

1. Анотований довідник антирадянського руху опору: структура, керівний та допоміжний склад підпілля ОУН і УПА (1940–1954 рр.) в Івано-Франківській, Хмельницькій та Чернігівській областях / відп. ред. : В. Огороднік, упоряд. : Т. Боярченко, М. Горин, В. Огороднік, А. Тинкован. К., 2020. 590 с.
2. Буртняк М. Відлуння Холодного Яру: історія ОУН-УПА сіл Іванків і Гуштинка / Михайло Миколайович Буртняк ; передне слово Марта Кузьмич. Тернопіль : Терно-граф, 2017. 351 с.
3. Війна і пам'ять в росії, Україні і білорусі. Тетяна Журженко, Саймон Льюїс, Джулія Федор. Україна Модерна. URL: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memory-wars>
4. В'ятрович В. До проблеми формування ідейно-програмових засад українського визвольного руху 1920-х–1950-х рр. / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху. *Український визвольний рух*. Львів, 2007. Зб. 9. С. 125–138.
5. Горбатюк В. Ще настане ваша пора. Документальний роман. Хмельницький : Поліграфіст, 2012. 368 с.
6. Галаса В. Наше життя і боротьба. Спогади. Львів : Видавництво «Мс», 2005. 270 с.
7. Даниленко В. М. Діяльність ОУН на Кіівщині: записки «Кобзаря». *Іст. журнал*. 2005. № 5. С. 103–122.
8. Документи комуністичних спецслужб у Європі: путівник мережею архівів / за ред. Р. Леськевіч, П. Жачек; О. Ісаюк (укр. вид) / центр досліджень визвольного руху. Львів : Часопис, 2016. 180 с., іл.
9. Любовець О. Національна пам'ять в Україні: регіональний аспект. *Національна та історична пам'ять*. 2013. Вип. 6. С. 117–125.
10. Любовець О. Регіональні особливості формування національної пам'яті в Україні. *Національна та історична пам'ять*. 2011. Вип. 1. С. 71–81.
11. Мизак Н., Горбатюк В. За тебе, свята Україно. Кам'янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА. Чернівці : Букрек, 2006. Кн. 5. 352 с.
12. Останній бій ОУН на Віньковеччині. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=M8ujvnmnx6TY&t=337s>
13. Останній бій: історія загибелі та вшанування останніх підпільників ОУН на Віньковеччині. URL: https://ye.ua/sypilstvo/56389_Ostanniy_biy_istoriya_zagibeli_ta_vshanuvannya_ostannih_pidpilnikov_OUN_na_Vinkovechchini.html
14. Веденєєв Д., Лисенко О. Проблема оцінки діяльності ОУН та УПА: поле конфронтації або сфера порозуміння? / *Сторінки воєнної історії України* : зб. наук. ст. 2011. Вип. 14. С. 109–126.
15. Похід на схід. Як ОУН воювала в усіх куточках України URL: <https://texty.org.ua/projects/102993/pohid-na-shid/>
16. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>
17. Рада ухвалила декомунізаційний пакет. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150409_communizm_ura_uc
18. Реабілітовані історією : у двадцяти семи томах. Хмельницька область / редакція тому: М. П. Вавринчук (голова) та ін.; упорядники : Л. Л. Місінкевич, Р. Ю. Подкур.; біографічні довідки : П. М. Воскобойнік, Ю. А. Довгань, Л. А. Кривега, В. М. Пажинська. Кн. 2. Хмельницький, 2009. 1182 с., 16 с. іл.

19. Реабілітовані історією : У двадцяти семи томах. Вінницька область / редакція тому : Л. М. Спіридонова (голова), В. П. Лациба, С. С. Нешик та ін.; Упорядники : В. П. Лациба (керівник), В. І. Білоконь, К. Д. Бухін, В. Ю. Васильєв, В. В. Вижга, М. В. Вижга, К. В. Завальнюк, С. Л. Калитко, П. М. Кравченко, І. П. Мельничук, В. І. Петренко, Р. Ю. Подкур, О. К. Струкевич. Кн. 3. Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2010. 784 с.
20. Солдатенко В. Проблеми політики національної пам'яті та завдання її наукового забезпечення. *Національна та історична пам'ять*. 2011. Вип. 1. С. 7–25.
21. Сергійчук Володимир. Український здвиг: Поділля. 1939–1955. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2005. 840 с.
22. Снайдер Т. Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталінін: монографія / Тимоті Снайдер. Київ : Грані-Т, 2011. 448 с.
23. Ярич В. «Живи Україно»: участь студента філологічного факультету Кам'янець-Подільського педінститут Віталія Мельника у Визвольному русі за незалежність України. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку сучасної науки України* : збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської наукової конференції (17 березня 2016 р.). Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2016. С. 127–133.
24. Ярич В. П. Кам'янець-Подільський надрайон та його діяльність у 50-х рр. ХХ ст. *Воснні аспекти історії Поділля ХХ–ХХІ ст* : матеріали науково-практичної конференції, (м. Кам'янець-Подільський, 29 жовтня 2014 р.) / редкол.: В. А. Дубінський, О. М. Завальнюк, Л. В. Баженов та ін. Кам'янець-Подільський: [Б.в.], 2014. С. 142–152.
25. Ярич В. Молоді борці Поділля за українську національну ідею у повоєнні роки. *Український визвольний рух / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху*. Львів, 2016. 36. 21. С. 209–234.
26. Instytut Pamięci Narodowej. URL : <https://ipn.gov.pl/>
27. Kotkin, S. 1995. *Magnetic Mountain: Stalinism as a Civilization*. Berkeley and Los Angeles, CA: University of California Press.
28. Winter, J. 2010. «The Performance of the Past: Memory, History, Identity». In *Performing the Past: Memory, History, and Identity in Modern Europe*, ed. K. Tilms, F. van Vree, and J. Winter, 11–23. Amsterdam : Amsterdam University Press.
29. Yekelchyk, S. 2004. *Stalin's Empire of Memory: Russian–Ukrainian Relations in the Soviet Historical Imagination*. Toronto and Buffalo : University of Toronto Press.

Yarych V.P. HISTORICAL SIGNIFICANCE AND HISTORICAL MEMORY OF THE NATIONAL LIBERATION MOVEMENT IN THE KAMIANETS-PODILSKY REGION IN THE 1940-s AND 1950-s

Research objective – To describe the evolution process of historical memory of the national liberation movement starting from the time Ukraine gained independence to this day. To characterise the destructive methods used by Russia as well as Ukrainian political movements supported by it to impose their own historical truth, and thus to prove the ideological significance of the development of historic memory as a key element of national security.

Research methodology is built upon the principles of historicism, objectivity, comprehensiveness, integrity, coherency, and methods of historical analysis and syntheses based on ancestry, comparison, categorisation and chronological predicaments. The connection between the historical memory and socio-political development of Ukraine as well as the vector of the external integration is highlighted by the article delivering scientific novelty. The author is demonstrating the development of pro-Ukrainian historical memory using examples and also characterises the historical importance of the national liberation struggle in Khmelnytskyi region.

Conclusions. At the current level of development of Ukraine, one of the main factors that considerably influences the process of State-building and development of the modern Ukrainian political nation is national memory, which is an important part of the self-identification process within the population. Some of the top issues emerging after Ukraine has gained independence were methods of interpreting the historical past, the process of opening the archives and condemning the crimes of the totalitarian past, recognising the participants of the national liberation movement, and moving towards the politics of the national memory. As a result, regional national memory was being formed in different parts of Ukraine, based on events like the national liberation movement of 1940–1950 as well as the XX century in general, leading towards the creation of the pantheon of

heroes and anti-heroes, who were used as a basis for the war of Russia against Ukraine. As might be expected, after the events mentioned above Ukrainian parliament agreed upon legislation about de-communism and expanded the influence of the Institute of Ukrainian national memory, thus opening access to the materials about the totalitarian regime from the archives of the Ukrainian Ministry of Defence, which helped to prepare several thorough scientific research papers on Ukrainian history in the XX century, and also allowed access to information about repressed relatives, which has led to a change in understanding of the past century in Ukrainian socio-political space and an increase in nationalistic tendencies within historical memory, which can be observed at both state and regional level. Regional specifics have a major influence on the formation of an integral Ukrainian model of memory. A high number of events have taken place in Khmelnytskyi region as well.

Key words: historical memory, OUN, UPA, young organizations, scientific research, UINP, Russian-Ukrainian war, Khmelnytsky region.